

5. Смагін І. Методичні рекомендації до експертного оцінювання підручників із правознавства для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / І. Смагін // Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. – Житомир, 2010 – 33 с.
6. Теорія і методика професійної освіти: навч. посіб. / З. Курлянд, Т. Осипова, Р. Гурін [та ін.]; за ред. З. Курлянд. – К. : Знання, 2012. – 309 с.
7. Томчук М. Психологічні особливості підручника для вищих навчальних закладів / М. Томчук // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. – 2012. – № 5. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.archive.nbuv.gov.ua>
8. Туркот Т. Педагогіка вищої школи : навч. посібник / Т. Туркот. – К. : Кондор, 2011. – 628 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pidruchniki.ws>.

УДК 37 (091)(477.7)

**УМОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ
У ХАРКІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ
ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА**

Нечепоренко М.В.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

**УМОВИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ
У ХАРКІВСЬКОМУ НАЦІОНАЛЬНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ
ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА**

Нечепоренко М.В.

У статті розглянуто умови педагогічної підготовки студентів вищого навчального закладу. Засоби (прийоми) роботи викладачів зі студентами. У статті показано етапи розвитку та науково-педагогічні дослідження кафедри педагогіки ХНУ імені В.Н. Каразіна.

Ключові слова: педагогіка, навчально-виховний процес, науково-педагогічні дослідження.

**УСЛОВИЯ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ
В ХАРЬКОВСКОМ НАЦИОНАЛЬНОМ УНИВЕРСИТЕТЕ
ИМЕНИ В.Н. КАРАЗИНА**

Нечепоренко М.В.

В статье рассмотрены условия педагогической подготовки студентов вуза. Средства (приемы) работы преподавателей со студентами. В статье показано этапы развития и научно-педагогические исследования кафедры педагогики ХНУ имени В. Н. Каразина.

Ключевые слова: педагогика, учебно-воспитательный процесс, научно-педагогическое исследование.

**CONDITIONS OF PEDAGOGICAL TRAINING OF STUDENTS
IN V. N. KARAZIN KHARKIV NATIONAL UNIVERSITY**

M. V. Necheporenko

The article considers the conditions of pedagogical training of higher educational institution students. The means of teachers' work with students. The article describes the development stages and scientific and pedagogical research work of the department of Pedagogy, V. N. Karazin Kharkiv National University.

Key words: pedagogy, educational process, scientific and pedagogical research work.

Вивчаючи історію розвитку одного з найстаріших університетів України, яким є Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна, нами відкрито, що провідних спеціалістів-педагогів різних напрямків в університеті готують в основному спеціальні кафедри факультетів. Студентам пропонується для вивчення (обов'язково й факультативно) безліч спецкурсів з фахових дисциплін: математики, фізики, хімії, біології, медицини, комп'ютерних технологій та ін. Педагогіка не входить у перелік таких, що мають, як того вимагає Болонський процес, необхідну кількість кредитів та є обов'язковою. Постійно відшуковуючи переваги фундаментальної, технічної, біологічної науки над гуманітарно-соціальними та не визначаючи важливої ролі педагогіки в справі успішної підготовки спеціалістів, керівників підрозділів у системі освіти, керівники факультетів зменшують і кількість годин на

педагогічні курси і терміни проходження педпрактики. В той же час історія науки зафіксувала безліч випадків, коли талановиті науковці фундаментальних наук звертались до педагогічної науки, бо бачили, яке велике значення вона має для навчання і освіти підростаючих і дорослих поколінь. Наприклад, К.А. Гельвецій (1718-1781) – природознавець, І.І. Мечніков (1845-1916) – мікробіолог, В.І. Вернадський (1863-1945) – природознавець, В.Ф. Войно-Ясенецький (1877-1961) – лікар (в останній період життя став священником) і безліч інших вчених доходили висновку про те, що виховання і освіта для кожної людини «можуть все» і навіть більше. Невихована або погано вихована людина часто хворіє, не вміє визначити свій власний сенс життя, часто буває хворобливою, нещасливою, погано володіє мовою, не вміє ні спілкуватись, як слід, чи чітко висловлювати думки, не вміє висловлювати пропозицію чи встановити контакт, налагодити позитивний морально-духовний клімат у сім'ї, груп співробітників, встановити бажані форми взаємовідносин і. т.п.

Як навчальний предмет курс педагогіки в Харківському університеті читається з 1807 р. Але через відсутність спеціалістів були деякі перерви. Але починаючи з 1834 р. курс педагогіки почав читатись постійно. А 1850 р. кафедра педагогіки була відкрита як окремий структурний підрозділ, про що свідчать документи, що зберігаються в державному архіві Росії (в м. Санкт-Петербурзі). У відповідності до вимог статуту (1804 р.) університет здійснював підготовку вчителів для роботи в гімназіях, училищах та кандидатів на професорські посади університетів.

Харківський університет стояв тоді на чолі навчального округу, куди входили, в різний період, від 14 до 20 губерній, а тому педагогічна освіта була постійно в полі зору адміністрації. Як структурне утворення кафедра педагогіки виконувала не тільки функції загальноосвітні, але й професійні. Першим викладачем педагогіки в Харківському університеті був А.Г. Рейніш (1807-1811 рр.). З відкриттям педагогічного інституту читання педагогіки було доручено його директору, професору – Х.Ф. Ромелю. В 1811 р. проф. Х.Ф. Ромель розробив і видав «План і правила педагогічного інституту» та керівництво для студентів і слухачів з курсу «Дидактика і методика». В наступні пе-

ріоди курс педагогіки читались наступними спеціалістами як: проф. Е.К. Мауер (1825-1830), проф. А.О. Валіцький (1837-1852), проф. М.О. Лавровський (1852-1863). В різні роки педагогіку викладали проф. М.М. Лунін, А.П. Рославський-Петровський, І.Я. Кронеберг, К.А. Дьяченко, Ф.А. Зеленогорський, приват-доценти М.А. Маслов, І.С. Продан. В період з 1805 по 1850 рр. 42 випускники університету стали викладачами, професорами університету. Після першого завідувача кафедри педагогіки професора Х. Роммеля (1850-1851 рр.) став завідувачем проф. М.О. Лавровський (1852-1863 рр.).

З відкриттям кафедри читання педагогічних дисциплін стає систематичним, а обговорення професійно-педагогічних завдань переходить у розряд загальноуніверситетських завдань.

Вага педагогічних дисциплін в університеті в XIX столітті й аж до довоєнних років була досить висока: до 30% від усього навчального навантаження. Курс педагогіки як обов'язкової дисципліни читався на всіх факультетах, крім медичного. Практичні й семінарські заняття проводились з загальної педагогіки, історії педагогіки, теорії виховання і з дидактики.

З часу утворення і творчої діяльності кафедри тематика наукових досліджень змінювалась у відповідності до соціально-політичної і економічної кон'юнктури. Розпочинались наукові пошуки з того, що проводився історичний аналіз класичної педагогічної думки. Вивчались праці Я.А. Коменського, Ж.-Ж.Руссо, І.Г. Песталоцці та ін. З погляду наукових інтересів кафедри можна визначити такі три основні етапи її розвитку, а саме:

1. Відкриття кафедри в 1850 р., яке відбулось як відповідь на вимогу громадської думки щодо удосконалення професійної підготовки студентів для забезпечення їхнього працевлаштування. Діяльність кафедри мала освітньо-педагогічний характер. З того часу й до 1999 року кафедра існувала як окрема структурна одиниця, і не долучалась до факультетів, основним її завданням було готувати майбутнього педагога, вчителя, забезпечувати профорієнтацію.

В перший період діяльності кафедри понад 60% викладачів були іноземцями. Передові педагоги Харківського університету в той перший період проводили прогресивні ідеї, якими були такі: перед приро-

дою усі люди рівні (І.С. Рижський, перший ректор). Вже в першій половині XIX століття провідні вітчизняні вчені (1807, 1811 рр.) виступили з ініціативою читати лекції рідною для студентів мовою. Це було актуально, бо майже всі викладачі були іноземцями й читали педагогіку німецькою, французькою мовами. А тут почались пошуки.

Історія виникнення університету та особливості освіти засвідчують що предмети навчання і виховання в Харківському університеті обираються аспірантами й докторантами. Так у період з 1977 по 1981 рік аспіранкою Л.П. Юрченко було здійснено талановите дослідження можливостей читати рідною мовою тему: «Розвиток педагогіки вищої школи в Харківському університеті (1805-1861 рр.)». Нею зібрано й проаналізовано цікавий матеріал про зміст і методику викладання різних дисциплін в університеті. Провідною думкою її роботи є аналіз прогресивних тенденцій навчання рідною мовою, зв'язок теорії з практикою освітньо-виховної діяльності. В кандидатській дисертації Л.П. Юрченко прослідковуються намагання викладачів кафедри педагогіки впроваджувати організацію самостійної роботи студентів.

З цією метою пропонувалось виконання письмових робіт студентами з педагогіки. Дослідниця знайшли такі дипломні роботи, що виконувались під керівництвом О.О. Валицького, М.О. Лавровського: «Про педагогічні ідеї Ж.Ж. Руссо», «Про виховання і навчання жінок», «Навчання у початкових класах» та інші.

Вченими-педагогами створювались програми й тексти лекцій з загальної педагогіки, історії педагогіки, теорії виховання, «дидактики».

2. Наступний етап характеризувався подальшим поглибленням пошуку педагогічних засобів розвитку здібностей і умінь студентів – майбутніх учителів. Наукові інтереси кафедри в першій половині XIX століття об'єднувались навколо проблеми наочності навчання та аналізу процесу пам'яті.

Після Жовтневої революції відбулась низка змін, пов'язана з перебудовою не тільки в політиці, економіці, але й усіх інших галузях життєдіяльності. По суті в повній мірі Харківський університет поновився в 1933 році (з 1 вересня), який почав працювати в складі 7 факультетів. І на перших курсах педагогіка не читалась, бо планувалась на старших

курсах, а тому кафедра поновила свою роботу в листопаді 1934 р. за назвою: «Кафедра педагогіки та методик». Організація і керівництво кафедрою було доручено проф. Л.І. Гуревичу. На курс педагогіки відводилось 80 годин. Кафедрі педагогіки доручалось і загальне керівництво педагогічною практикою. До 1941 року на кафедрі педагогіки постійно працювало від 4-х до 7 осіб.

Таким чином радянський період розвитку кафедри педагогіки визначався соціально-політичними змінами. А тому що кафедра педагогіки мала у своєму складі й психологів до 1963 року, то відповідно поруч з педагогами працювали відомі психологи: А.М. Монтеєв, А.В. Запорожець, Л.І. Божович, П.Я. Гальперин, В.І. Аснін, П.І. Зінченко, К.О. Хоменко. В умовах кафедри педагогіки формувался іновий напрямок – основи методики навчання, освіти й виховання сліпо-глухо-німих дітей. Цей напрямок роботи очолив видатний учений І.А. Соколянський. В30-40 роки в Харківському університеті почала функціонувати кафедра психології (1932 р.). В період Великої Вітчизняної війни кафедра педагогіки в складі Харківського університету перебувала в м. Кзил-Орда, де працювала в складі Київського університету.

В 30-60 роки ХІХ ст. в дослідженнях переважає історико-педагогічна тематика. Керує кафедрою педагогіки з 1960 р. доцент М.Ф. Богатов. Психологи в цей період досліджують питання пам'яті, а педагоги – питання дидактики вищої освіти та окремі проблеми виправно-трудової колонії. В березні 1968 року з ініціативи кафедри була проведена 3-тя Республіканська науково-практична конференція, присвячена 80-літтю від дня народження А.С. Макаренка. Розглядалися питання виховної роботи в колоніях для неповнолітніх і проблеми виправно-трудової колонії. Доценти М.Ф. Богатов, С.П. Бочарова, ст. викл. М.Д. Харченко та М.М. Віткалов одержали премії та нагороджені були грамотами Міністерства внутрішніх справ УРСР.

В 70-роки поширюється дослідження з питань підготовки вчителів шляхом вивчення передового досвіду шкіл Харкова, міст і сіл області.

Науково-технічний прогрес в Союзі почав вимагати відповідних досліджень. І тоді організовано почали розроблятися матеріали

й підручники для школи вченими університету. При підтримці університету відкривається фізико-математична школа № 27. При університеті кафедрою педагогіки створюються курси для підвищення кваліфікації вчителів.

Під час Великої Вітчизняної війни кафедра в складі університету працювала в м. Кзил-Орді. Там підвищувалось педагогічне навантаження та продовжувалась робота кафедри у відповідності до вимог життя. Програма з педпрактики розширилась до 100 годин, а курс педагогіки збільшився до 90 год.: 70 лекційних і 20 годин практичних занять.

В 1948-1949 рр. започатковано було проведення установчих підготовчих конференцій, проведення яких заохочувалось ректоратом. На конференціях крім працівників університету, виступали керівники шкіл, органів освіти, педагогічної громадськості.

Провідною тематикою наукових досліджень кафедри були історико-педагогічні. В період 1950-1959 рр. кафедрою педагогіки було прийнято до захисту 12 канд. дисертацій, які було захищено на вченій раді філологічного факультету.

Значні зміни на кафедрі починають відбуватись з 1960 р. у зв'язку з приєднанням до університету інституту іноземних мов. Кафедра педагогіки й психології інституту об'єднується з університетською кафедрою. Керівництво кафедрою з 1960 р. очолює доцент М.Ф. Богатов, який до цього періоду був ректором інституту іноземних мов. З його ініціативи кафедрою педагогіки встановлюються творчі зв'язки з іншими ВНЗ м. Харкова. Зокрема встановлюється зв'язок з кафедрою педагогіки Харківського педагогічного інституту ім. Г.С. Сковороди та разом розробляються спільні плани наукових досліджень, проводяться міжвузівські наукові конференції. Професор П.І. Зінченко виступає перед студентами й аспірантами педінституту, а професор А.І. Зільберштейн виступає в аудиторіях університету. Творче співробітництво двох ВНЗ було корисним і для наукових пошуків учених обох кафедр і для системи освіти взагалі. Саме в цей час активізується робота аспірантів кафедри педагогіки Харківського педагогічного інституту ім. Г.С. Сковороди. В школах №№ 36, 82, 5 активно ведуть дослідження аспіранти разом з кращими вчителями

міста, авторами підручника історії середніх віків К.В. Агібаловою (сш № 36) і Г.М. Донським (сш № 82), а також учителькою російської мови С.А. Крамаренко (сш № 27), і української мови О.Остапенко (сш № 105). Активізуються питання вивчення можливостей педагогіки в процесі підготовки вчителів до роботи в період науково-технічного прогресу. В 1862 р. в Харківському університеті організується «Університет наукових знань для учителів», ректором якого став проф. П.І. Зінченко (відомий психолог). Для підвищення педагогічної кваліфікації викладачів університету організується **науково-методична рада**, якою керує проф. В.І. Астахов (перший проректор), а до складу її увійшли зав. кафедрами (факультетськими) й педагогіки та психології. В 1972 році науково-методична рада стала **навчально-методичним центром**.

В 1975 році на посаду доктора кафедри приймається кандидат педагогічних наук П.А. Ярмоленко. Він налагоджує тісну співпрацю з харківськими заводами, особливо ХТЗ. Там було створено шкільний цех, де проходило трудове загартування учнів шкіл міста. Він стає керівником кафедри. В науково-дослідницькій роботі з'являється новий напрямок: розробка проблем трудового виховання і професійної орієнтації школярів. З цієї теми виходять дві монографії П.А. Ярмоленко: «Навчальний цех – досвід, проблеми, перспективи», К., вид. «Рад. Школа», 1977 р. та «Педагогічні проблеми виховання старшокласників у міжшкільному центрі профорієнтації». Книги видані в Києві, вид. «Вища школа» в 1977 р. Цікава тема й актуальна на той час, але для класичного університету вона не була й не стала профільною. В університеті представлені факультети провідних наукових напрямків: фізики, хімії, біології, математики, радіофізики, механіки, філології (української, російської, романо-германської та ін.). В університеті ніколи не готували учителів праці, трудового виховання чи викладачів фізичного виховання.

В той же час активізується робота всього університету по поліпшенню навчання і виховання вчителя, особливо в справі підготовки його до виховної роботи. Під впливом громадської думки, з погляду критичних виступів студентів і викладачів базових дисциплін (особливо біологічного факультету) університет доходить висновку про доцільність посилення педагогічного виховання шляхом двох-

профільної підготовки спеціалістів на природничих і математичних факультетах. Суть її полягає у формуванні системи організаційних і змістових заходів навчального й виховного характеру, спрямованих на оптимальний варіант підготовки науково-виробничих і науково-педагогічних кадрів для роботи їх в обраних сферах діяльності. З 1980-1981 по 1991 рр. активізується робота по проведенню експерименту на основі двохпрофільної підготовки студентів на хімічному, механіко-математичному, біологічному і фізичному факультетах. Для кожного з відділень створювались спеціальні програми та педагогічні й методичні поради до них. Досвід роботи був схвалений Міністерством освіти й науки України і СРСР. Двохпрофільна підготовка продовжувалась і в наступний період. Кафедрою педагогіки були розроблені для науково-педагогічних відділень обов'язкові спецкурси: «Методика роботи класного керівника», «Методологічні основи науково-педагогічних досліджень», «Методика роботи в літніх виховних таборах», які були затверджені Вченою радою університету як обов'язкові. Організовано було також і проведення безперервної педагогічної практики (з I по V курс). Для студентів було розроблено методичні рекомендації з усіх видів педпрактики: безвідривної, виховної, навчальної, переддипломної. Популярність двохпрофільної підготовки поширювалась, а аналіз і узагальнення такого досвіду викликав позитивні результати, зацікавленість і підтримку Міністерства. Нові підходи до підготовки педагогів призвели до формування відповідних напрямів наукових досліджень. Ними стали такі теми, як: «Педагогічна практика в класичних університетах», Загально педагогічні умови поліпшення підготовки вчителя в університеті», «Підготовка й проведення виховної роботи» та ін. До 150-річного ювілею кафедри з'явилися нові теми. Викладачі, аспіранти, докторанти, активно готуючись до чергового ювілею, активно включались у пошук нових актуальних тем. До науково-теоретичної конференції «Високі технології виховання» були видані матеріали в двох томах (2).

Починаючи з того часу паралельно починають формуватись нові і нові теми, розв'язуватись нові завдання, які вимагав час. Проблема гармонізації особистості, онто-інвайронментальне виховання студентів розв'язуються повідними вченими й молодими аспірантами, док-

торантами. Виходять такі публікації, як: «Формування педагогічної культури», «Онто-інвайроментальна педагогіка», «Формування мовної і мовленнєвої культури», «Екологічна й валеологічна культура» та ін. Публікація монографій по визначених темах «Удосконалення загальнопедагогічної підготовки вчителя в університеті» (Л.С. Нечепоренко, 1990 р.), «Методологія і ідеологія онто-інвайроментальної педагогіки (Педагогіка гармонізації і злагоди особистості з довкіллям)» (Л.С. Нечепоренко, 2003 р.), «Педагогічні засади теорії і практики педагогічної майстерності» (Л.С. Нечепоренко, 2004 р.), «Образ педагога» (І.О. Ковальова, 2002 р.), «Моральна культура вчителя» (А.В. Донцов, 2007 р.). Було відкрито вчену спеціалізовану раду по спеціальності 13.00.05 – соціальна педагогіка. Кафедрою було підготовлено і захищено більше 20 кандидатських та дві докторські дисертації у вчених спеціалізованих радах Києва, Луцька, Луганська, Харкова. Видано 58 методичних матеріалів й 9 навчальних посібників з грифом Міністерства освіти й науки, 34 номери «Наукових записок кафедри педагогіки» (фахове видання).

Основними досягненнями кафедри педагогіки в наукових дослідженнях є відкриття таких закономірностей і умов щодо самореалізації особистості, які реально здатні сприяти досягненню успіхів і гармонізації своєї поведінки з довкіллям простими освітніми засобами.

Вченими кафедри розроблені й пропонуються для керівництва в навчально-виховному процесі такі прийоми (засоби) роботи, як:

1. Опанування системою сучасних соціально-філософських, педагогічних і морально-психологічних знань та формування на їх основі умінь і навичок і практичне застосування їх у життєдіяльності.

2. Формування міжособистісних доброзичливих відносин.

3. Прийняття ідейних морально-духовних переконань, заснованих на вічних морально-естетичних цінностях.

4. Засвоєння естетичних знань, що активно формують бажання і готовність жити за законами краси.

5. Розуміння сутності позитивного іміджу як елементу особистісної культури, що допомагає пошуку власних прийомів педагогічної майстерності.

6. Розуміння необхідності засвоєння опосередкованих механізмів формування моральної культури, до яких відносяться такі, як: соціально-орієнтований, морально-нормативний, морально-регулятивний.

7. Формування моральної культури майбутніх учителів у контексті духовності та готовності до управлінської діяльності, що допомагає виробленню морально-екологічного здоров'я і формування інформації валеологічного характеру.

Розроблені спецкурси з актуальних питань педагогіки користуються визнанням студентів і спеціалістів. Такими є: «Основи педагогічної майстерності», «Педагогіка особистості», «Інвайронментальна педагогіка», «Самовиховання», «Імідж педагога», «Моральна саморегуляція особистості», «Валеологічна культура», «Мовленнєва культура студента», «Виховна робота в літньому оздоровчому таборі» та ін.

Провідною темою дослідження на наступні роки залишається проблема самореалізації особистості засобами онто-інвайроментальної педагогіки та оволодіння загальною і педагогічною особистісною культурою кожним, формування готовності та вміння до гармонізації власної поведінки з довкіллям. В ній органічно поєднуються прогресивні ідеї історії педагогіки, передового досвіду освіти з питань гармонізації стосунків і поведінки особи, спрямованої на можливість злагоди з навколишнім світом та відповідної готовності до вибору міри, оцінки й характеру міжособистісних стосунків. Переважна більшість викладачів і співробітників кафедри одержала базову освіту в рідному університеті, має дипломи з відзнакою, володіють, як правило, рідною (державною) мовою та іноземною.

В 1995-1996 навчальному році кафедра пройшла атестацію в повному обсязі. Атестаційна комісія під головуванням ректора визначила, що як загальноуніверситетська кафедра педагогіки, яка має аспірантуру, докторантуру, досліджує актуальну тему, заснувала фахове видання «Наукові записки» й повною мірою забезпечує виконання усіх видів навчального та науково-методичного навантаження. З 2000 року відкрито спеціалізовану вчену раду К 64.051.19. Викладачами, аспірантами, докторами наук кафедри щорічно видається 20-40 статей, науково-методичних матеріалів, а з розроблених 18 спецкурсів, які мають практичне значення, видано низку рекомендаційних матеріалів.

За останні 50 років провідними були такі теми дослідження:

- наочність у навчанні;
- трудове виховання і профорієнтація;
- педагогічна культура і професійна майстерність учителя, самореалізація особистості засобами онто-інвайронментальної педагогіки – гармонії і співробітництва особистості з довкіллям та самовиховання;
- моральна культура студентів;
- емоційно-естетична культура;
- акмеологічна позиція майбутнього вчителя.

В дослідженні комплексної проблеми кафедри, яка називається «Особистісна культура як умова вибору адекватної поведінки» зайняті не тільки аспіранти й докторанти, але й інші викладачі, учителі, керівники шкіл, викладачі коледжів. По темі опубліковано 8 монографій, понад 200 наукових статей і доповідей. Тема була затверджена Міністерством освіти України й підтримана національною Академією педагогічних наук після успішних виступів членів кафедри на конференціях, виходу публікацій у спеціальних виданнях.

З того часу кафедра активно працює над розробкою проблеми культури виховання, телеології (педагогіка успіху), онтопедагогіки, інвайронментальної педагогіки, формування механізмів моральної поведінки, культури мовленнєвої діяльності, спілкування, соціально-педагогічного виховання обдарованих дітей та ін. Результати досліджень публікуються й використовуються в школах, вищих навчальних закладах в Україні і за кордоном (Росія, Канада, Польща, Білорусія).

Проведені кафедрою наукові конференції «Управління навчально-методичним процесом підготовки педагогів» (1990 рік, матеріали видані в 1991 р.), «Високі технології виховання» (1995 рік). Видано 2 томи «Матеріалів». Проведена Всеукраїнська науково-теоретична конференція «Українська система виховання: пошуки, проблеми, перспективи» (2001 рік) та інші заходи засвідчують, що професорсько-викладацький колектив володіє високим рівнем методології і методики дослідження, має широкі науково-методичні інтереси і здатна ставити й розв'язувати актуальні питання.

В 1992 р. проф. Нечепоренко Л.С. була присуджена міжнародна премія вічного фонду Іванни і Петра Стельмахів при Канадському ін-

ституті українських студій в Альбертському університеті за науковий проект «Гармонізація особистості з довкіллям педагогічними засобами» (аспект підготовки вчителя). З доповіддю по темі відбулося кілька виступів в департаменті педагогічної психології при Альбертському університеті, в Міністерстві освіти провінції Альберта, в школі святого Мартина, перед студентами і викладачами інших навчальних закладів та в Польщі.

Успішно працює над докторською дисертацією доцент А.В. Донцов. Опубліковані ним методичні матеріали й монографії «Формування моральних механізмів поведінки студентської молоді», викликали зацікавленість фахівців і використовуються науковцями в дослідницькій роботі.

Характерною особливістю науково-педагогічних досліджень кафедри педагогіки ХНУ є їх соціально-практична спрямованість, сутність якого полягає у тому, щоб віднайти такі закономірності виховного впливу на учнів і студентів, та розробити заходи щодо засвоєння знань та формування відповідних умінь, які б допомагали пошуку ефективних прийомів формування здорового способу життя, толерантності, уміння робити відповідний до ситуації вибір поведінки, давав би можливість уникати насилля, конфліктів, домагатись успіху.

В 2009 році кафедра активно працювала при підготовці й проведенні Круглого столу, присвяченого виконанню міжнародного проекту «Діти емігрантів про себе». Виступали за Круглим столом зав. кафедрою проф. Л.С. Нечепоренко й аспіранти.

Науково-педагогічні ідеї вчених кафедри є таким новим дослідницьким надбанням, яке можна кваліфікувати як цінне відкриття закономірностей процесу навчально-виховної діяльності, спрямованої на одержання позитивних результатів, якими є толерантна поведінка, інтелігентність, поблажливе ставлення до недоліків інших осіб, відмова від заздрощів, зажерливості, розпусти, гордині, жорстокості, гніву, суму та ін. Розроблені педагогічні прийоми формування культури мови й мовлення у студентів філологічних (Е.Г. Полатай) і нефілологічних факультетів (В.Г. Пасинок, Л.Ю. Лічман), вироблення власного іміджу спеціаліста як компоненту професійної майстерності (І.О. Ковальова), визначення моральних механізмів формування позитивної поведінки

студентів (А.В. Донцов), формування совісті як внутрішнього регулятора поведінки (О.В. Боченко), опанування основами культури спілкування (І.С. Манойло), формування естетичного сприйняття світу й естетичної поведінки (М.В. Нечепоренко), вироблення особистісної культури в системі засобів самореалізації студента з метою соціалізації спеціаліста і досягнення успіхів (Л.С. Нечепоренко), попередження девіантної поведінки (Я.В. Подоляк), виховання працівників засобів інформації (Я.В. Шведова) є тим неповним переліком досягнень, здатних позитивно впливати на стосунки в напрямку злагоди дій усіх учасників навчально-виховного й соціально-екологічного процесу. Перераховані прийоми педагогічного впливу спираються на розроблені ідейно-методологічні засади онто-інвайронментальної педагогіки. Провідна ідея позитивної педагогічної концепції міститься в сутності особистісної культури як основи гармонізації внутрішнього і зовнішнього стану особи та узгодження її власних дій з довкіллям (соціальним і природнім).

Дослідження кафедри спираються на багатий онто-інвайронментальний матеріал, який став доступним після відміни панування єдиної методології. Особистість як основна цінність стала предметом вивчення з погляду її адаптації до довкілля та цілеспрямованого виховного впливу з метою гармонійного розвитку індивідуальності студента та підготовки його до успішної професійної діяльності, щасливого особистісного життя. В ході дослідження сформувались і конкретні педагогічні умови використання і застосування яких у навчально-освітній діяльності допомагає студентові й викладачеві оволодіти основами особистісної культури та уміннями стримувати негативні емоції, відмовлятися від грубої екстремальної поведінки, користуватись кращими зразками мовленнєвої і естетичної культури в процесі професійної діяльності та в умовах сім'ї. Схематично результати наших досліджень можна висловити через такі позиції.

1. В центрі навчально-виховного процесу бажано ставити особистість вихованця, намагаючись підкреслити в ній якнайбільше позитивних якостей та увесь час їх актуалізувати, підтримувати, спрямовувати на продуктивну діяльність. Іноді варто вголос говорити про позитивні якості вихованця.

2. При відборі змісту й методики освіти знаходити яскравий матеріал, який би наочно розкривав силу й значення кожної особи в соціально-екологічному процесі та її безмежні й постійні зв'язки з довкіллям. Розуміння взаємозалежності між окремими людьми та з природою, з навколишнім світом передбачає постійний позитивний взаємовплив. Продуктивні дії викликають відповідно приємні переживання, бажання розв'язувати питання на основі злагоди, а негативні – намагались гальмувати, усувати, знищувати, руйнувати. Історія педагогіки, світових катастроф, воєн залишила переконливий матеріал, який для науки може стати конкретним прикладом підтвердження загальнофілософської і педагогічної доктрини: добро породжує добро, а зло провокує ще більше зло. Створюване лихо є важким випробовуванням не тільки для всіх, але й для самого автора. Скоєні злість і лихо завжди шукають свого творця. І останнє відкриття фізиків: зло ніколи не забуває дорогу до свого творця.

3. Визнання активного творчого значення слова, мови, мовлення, мовленнєвої діяльності спонукає учасників освітнього процесу до активних і постійних пошуків зразків культури мовленнєвої діяльності. В педагогічній діяльності мова (слово, процес мовлення) посідає провідне місце. Пояснення, проведення експерименту, видання навчального посібника, контроль і оцінка результатів засвоєння знань здійснюється з допомогою слова. У зв'язку з цим у нашій педагогічній концепції процес формування мовленнєвої культури студента розглядається як провідний. Через нього студент одержує нову інформацію, оцінює, її приймає чи відкидає з певною внутрішньою установкою.

4. Важливим було звернення кафедри до проблеми самовиховання. Тема ця була започаткована проф. О.А. Кобенко, який прийшов у державний університет після виходу на військову пенсію. Будучи кандидатом педагогічних наук, професором кафедри, він активно включився у процес педагогічної орієнтації студентів. Саме завдячуючи йому, кращі випускники почали обирати аспірантуру зі спеціальності загальної педагогіки. Талановитий педагог і сумлінний викладач О.А. Кобенко написав низку віршованих творів з педагогіки та подав увесь процес історії педагогіки у віршованих рядках.